

Božena Němcová – tvorba a osobnost po půldruhém století

VERONIKA HEĚ

Jsou tvůrci, jejichž tvorba je nesmírně důležitá v kontextu literárního dění, a jsou takoví, jejichž díla se s oblibou čtou a podněcují nové a nové otázky i po mnoha desetiletích, ba i staletích po autorově smrti. Můžeme snad konstatovat, že Božena Němcová patří mezi tyto osobnosti. Stručně se vyjádřit k takovému význačnému dílu, o kterém se během času tolik psalo, je velice těžké a takové pojednání zůstává nutně souborem fragmentárních pohledů. Proto jsem si vybrala několik hledisek, která pokládám za hodná pozornosti.¹

Tvorba (žánrová a stylová rozmanitost)

Němcová sice vytvořila jediné veledílo, které její jméno zvětšilo v dějinách literatury, je však pozoruhodné, kolik uměleckých a žánrových podnětů její díla skrývají pro další generace autorů. Její tvorba vlastně předznamenává základní typy české prózy pro zbytek 19. století, ba do jisté míry ukazuje vpřed do 20. století. Jsou to vesnická próza, sociální a ženská tematika a lyrizovaná próza. V jejích námětech a stylu splývají prvky romantismu a realismu.

Nejnápadnější je její přínos pro vesnickou prózu. Hlavně Vítězslav Hálek a Karolina Světlá jí vděčí za nenahraditelnou literární inspiraci. U Hálek najdeme podobné pojetí venkovského života jako u Němcové: vesnice je vytouženým obrazem harmonického soužití lidí mezi sebou i přírodou. Je místem životních jistot a pohody, kde jsou sice i špatnosti a vášně, kde se dějí i tragédie, jako všude v lidském životě, ale všechno je to sladěno krásou

1] Mimo uvedených pramenů je můj referát napsán na základě knihy Hankó, B. Ludmila – HeĚ, Veronika: *A cseh irodalom története a kezdeteiktől napjainkig* (Hankó – HeĚ 2003: 271–293).

a harmonií nějakého vyššího – božského či přírodního – řádu, ve kterém se člověk může cítit jako doma.

I když v konečném vyznění je próza Němcové obdivuhodně harmonická, nechybí v ní sociálněkritické momenty, které se stávají příznačnými pro prozaiky, jako byli Jakub Arbes, Antal Stašek, Karel Matěj Čapek Chod. Tyto momenty jsou sice v *Babičce* v pozadí, jsou tam ale přítomny. Jednak v líčení postav (všechny negativní osobnosti patří k vyšším stavům: svůdce Viktorky, Talián, paní správcová, písař), jednak (přes všechnu její shovívavost) v babiččině rozhodně odmítavém postoji ke všem novotám, které pocházejí z panského způsobu života. Společensko-kritické prvky jsou výraznější v jejích prózách *Pohorská vesnice* a *V zámku a v podzámčí*.

Je určitě zásluhou Němcové, že próza psaná ženami (a hlavně s ženskými postavami v jejím středu) má v české literatuře tak silné a kvalitní zastoupení jako snad nikde jinde. Můžeme předpokládat, že její příklad podpořil řadu nadaných žen ve snaze, aby se staly spisovatelkami.

Značně frekventované lyrické prvky v *Babičce* (ještě víc však v povídce *Čtyry doby*) též předjímají lyrizovanou prózu na konci století. Pásmo vypravěče i pásmo postav je hustě protkáno lyrickými prvky, obě pásma obsahují intenzivní nostalgii po minulosti, době ztraceného ráje dětství a mládí, u mladých postav též citově podloženou úzkost z budoucna, ale celkově i smíření se s věčným pohybem lidského života, ve kterém mladí vyrostou, zestárnou a předají své místo novým generacím. Zatímco výstavba textu v *Babičce* je tradiční (text vypravěče a postav se výrazně rozdělují), text *Čtyr dob* – které však nebyly určeny pro širší veřejnost – vykazuje rysy stylového experimentu.

Víme, kolik pozdějších umělců, básníků a spisovatelů vzdalo hold (i tvůrčím způsobem) osobnosti a dílu Boženy Němcové, zasloužilo by však větší pozornost i to, u kolika autorů zaznívají fráze, věty, myšlenky, které svědčí o intertextuálním spojení díla Němcové s pozdějšími generacemi, jež na *Babičce* vyrostly.

Tím vším jsem chtěla jen zdůraznit, že literárněhistorický význam Boženy Němcové se netýká jen jejích děl v období jejich vzniku, nýbrž přesahuje dobové hranice.

Babička dnes

Jakým účinkem však působí její díla na dnešní čtenáře? V tom se odborné i laické názory značně rozcházejí. O oblíbenosti spisovatelčiných pohádek nejsou vysloveny pochybnosti, rozpornost recepcy se týká jiných jejích próz, včetně hlavního díla Němcové, *Babičky*. Stále více převládá mínění, že tato kniha už do ruky dnešní mládeže nepatří. Hlavně proto, že její zastaralý jazyk² u nezkušeného čtenáře údajně budí negativní nebo dokonce i směšný dojem. Působí i změna kulturního kontextu, reálie *Babičky* jsou pro mladé lidi už zcela neznámé, vzdálené.³ Takže necháme-li číst tuto knihu mladé, docílíme možná opačného výsledku, než jsme dosáhnout chtěli. Dnešní mladá generace je vůbec mnohem méně závislá na psaných zdrojích než dříve, slábne hlavně pozice krásné literatury. Dnes je asi poměrně málo mladých, kteří mají trpělivost přečíst obsáhlejší dílo, a oblíbenými se stávají hlavně knihy, které byly zfilmovány.⁴

2] Musím podotknout, že z hlediska estetického účinku starších děl jsou na tom lépe cizinci, jejichž mateřštinou není čeština a nežijí trvale v českém prostředí. Takový cizinec, i když si možná uvědomuje stylistické zvláštnosti textu, není vystaven elementárnímu estetickému působení archaického jazyka, protože on v zásadě všechna slova – nová i zastaralá – poznává ze slovníku. Zabývá-li se literaturou různých dob, žádná stylová vrstva není u něho tak ustálená jako u rodilého mluvčího. Tato stylová necitlivost je však pro něho při recepci starší literatury výhodou, protože zastaralost jazyka nepoutá jeho pozornost, teoreticky vlastně nemusí zdolat větší jazykovou překážku než u děl současných. Proto estetický účinek starých děl bude u cizinců jiný, většinou zřejmě pozitivnější než u „domácích“ čtenářů.

3] Dokonce i profesorka Jaroslava Janáčková, které si velmi vážím, asi na základě svých negativních zkušeností s posluchači na univerzitě vyslovila názor o *Babičce*, že „je to kniha, kterou nemohu dneska dát číst dětem, v žádném případě“ (<http://www.radio.cz/cz/clanek/64987> [přístup 2006–15–06]).

4] Ze strany odborníků také klesá zájem o díla 19. století. Jednak jsou autoři a jejich díla už většinou dobře probádání, jednak jsou to vesměs z výstavbového hlediska málo zajímavé *lisible* texty, často dokonce i s výchovnou tendencí, která je činí z estetického hlediska méně přitažlivé. Mezi literáty stále převládá názor, že chce-li si literatura zachovat svou samostatnost a svébytnost, nemá se vměšovat do jiných (politických, sociálních, výchovných aj.) sfér života. Tím se však „vážná“ literatura vzdává snahy, aby čtenáře v jeho životě orientovala. Tato spojitost sice nebyla nikdy úplně přervána, je ale mnohem zprostředkovanější, ztíženější než u děl dřívějších dob, kde výchovná funkce literatury byla zjevná. Do prostoru opuštěného náročnou literaturou v současnosti vnikly méně náročné

To všechno je pravda. Otázkou však je, zda má kniha Boženy Němcové takové kvality, které nejsou jen historického rázu, nýbrž mohou oslovit i dnešního člověka. Pokud si myslíme, že ano, pak musíme přemýšlet o tom, jak toto dílo přiblížit mládeži. Chceme-li totiž tradovat nějaké hodnoty, pak tyto hodnoty musí zůstat ve výchovném procesu. Díla, která si neoblíbíme do dospělosti, mají mnohem menší šanci stát se zdrojem našeho hodnotového systému, podle kterého se pak v životě řídíme.

Jaký odkaz má nebo může mít pro nás *Babička* dnes? Obdivuhodná harmonie světa *Babičky* vyvolala nadšení už u většiny současníků, toto nadšení se však týkalo především domněle věrohodného líčení českého venkovského života. To, co dnes vnímáme jako idylu a co bylo na základě výzkumu označeno jako idealizace, v době vzniku bylo chápáno jako věrohodné podání českého venkovského života, tedy realismus. Sama Němcová toto mínění potvrdila.⁵ Z hlediska současníků je toto pojetí oprávněné: tak důvěrné líčení každodenního domácího života žen, dětí a zvířat takovým prostým, přesto poetickým jazykem se nikdy předtím v české literatuře nevyskytlo. To však patří k historické hodnotě *Babičky*.

Chápeme-li *Babičku* především jako literární dílo, pak určitě patří do minulosti – je to dílo jedné, definitivně uzavřené etapy ve vývoji literatury. Umělecké prostředky a literární konvence se od té doby hodně změnily, leccos už odporuje našemu vkusu, nebo je neznámé.

Avšak bere-li do ruky knihu laický čtenář⁶, spojuje čtené se svým vlastním životem. V četbě hledá zkušenosti, myšlenky,

žánry jako mýdlové opery, fantasy aj. Tato díla, jako dříve díla vážná, také podávají určité – tentokrát hodně zjednodušené – modely či ideály života.

5] Viz její výroky v dopisech přátelům, Helceletovi, Šemberovi aj.: Je to „jen prosté líčení našeho českého života, psané pérem neučeným“ (Němcová 1974: 454n). Na základě výrazu autorčiny skromnosti vlastně utkvěl i názor, že *Babička* není románem, nýbrž jsou to jen „obrázky českého lidu“ (tento podtitul nese sama kniha).

6] Laický čtenář, ten, který si čte pro svou zálibu, v četbě hledá spojení se svým vlastním životem, nedbá nebo ho nepoutají konvence a normy literárních odborníků. Zato však i odborníci mají většinou fázi čtení, kdy se stávají laickými čtenáři.

city či nálady, které v něm rozehrávají vlastní dojmy a vzpomínky. *Babička* tedy může být prožívána jako krásná pohádka o světě dobrých lidí, který je našemu životu už hodně vzdálen a může tedy svou harmonií a životní pohodou poskytnout čtenáři oddech. Idyla románu však může být také konfrontována s vlastními představami čtenáře o životě: jaký je a jaký by měl být. Tuto konfrontaci činí čtenáři vědomě jen málokdy (hlavně u díla tak časově vzdáleného), po četbě však zůstává nějaký příjemný nebo nepříjemný pocit, což závisí na tom, zda se kniha „líbila“, nebo „nelíbila“. A základem této „líbivosti“ je shoda nebo kontrast v názorech.

Babička tedy jistě rezonuje se čtenářovou zkušeností různým způsobem a na různých úrovních. Já zde vyzdvihnu jen několik charakteristik knihy, které mě při opakované četbě zaujaly nejvíc.

Určitě by nebyl účinek *Babičky* tak trvalý, kdyby kniha neposkytovala věrný a detailní popis všednosti. Její genialita tkví právě v tom, že při vši své zdánlivé orientaci na všednost dovede mluvit o základních otázkách lidského bytí s filozofickou hloubkou, a přesto tak prostým způsobem, že tomu může rozumět i dítě. O čem tedy na této rovině *Babička* mluví? O hlavních meznících lidské existence, o prvních i posledních zkušenostech lidského života, ale také o lásce a smrti, o životních zápasech dospělosti, do kterých z bezpečí domova musí dítě vykročit a z kterých na konci života vychází jako starý člověk...

Vedle prostoty a srozumitelnosti je kniha prodchnuta intenzivním lyrickým tónem vyjadřujícím smutek a nostalgii, kterou čtenáři mohli a mohou prožívat podle svých vlastních smutků i tužeb takovým způsobem, že se tyto pocity stávají zároveň součástí obecných civilizačních nostalgii po kořenech v rodném domě a kraji, po čisté lidovosti, po venkovském způsobu života uprostřed přírody, po ustálenosti morálních hodnot. Touha uniknout stále více mechanizovanému modernímu životu, která doprovází moderní literaturu, se nyní doplňuje i o úzkost, kterou dnešní člověk začíná cítit při uvědomění si, do jaké míry jeho moderní, spotřebitelský způsob života ničí přírodu a tím vlastně samý základ jeho existence.

V ideálním světě *Babičky* máme před sebou obraz harmonického soužití lidí, zvířat a rostlin. Všechny lidské, zvířecí i rostlinné bytosti se tu ocitají skoro na stejné úrovni – mezi těmi formami života nejsou zásadní rozdíly, naopak jsou tu výrazné shody:

Inu [...] každá nátura je jiná. Některý člověk nebyl by šťasten, kdyby každou radost, každou žalost nemohl světu na odív postavit; jiný nosí ji za nádry po celičkový život a vezme ji s sebou do hrobu. Těžko získat takové lidi, avšak láska lásku rodí. Mně přichází to s lidmi jako s těmi bylinkami. Pro některou nemusím daleko jít, všude ji najdu, na každé louce, na každé mezi. Pro některou musím do stínu lesa, musím ji hledat pod lístečky, nesmí za těžko mi přijít lézt přes vrchu a kameny, nesmím se ohlížet po trní a bodláci, které mi cestu brání. Za to mě bylinka stonásob odmění.
(Němcová 1953: 229)

Tato propojenost lidí, rostlin i zvířat je ještě více patrná z rozhovoru babičky, dětí a myslivce Beyera v poněkud smutné náladě den po Mílově odvodu. Zmínky o scházející Viktorce, o vztahu pana Beyera ke stromům, historka o poražené mladé bříze, která jako by prosila o život, o postřelené srně, o vrahu, který měl citovou vazbu pouze k osamělému smrku, všechno to je vyprávěno s povědomím téměř čapkovské relativnosti lidských pravd. Shovívavost vůči různosti lidského myšlení a snah se opírá o Bohem určenou rozmanitost bytí:

...kolik hlav, tolik smyslů; každému oku věc jiná, proto také těžko určovat: tohle je takové a nesmí být jinaké. Bůh jedině zná svět, on nahlíží v nejtajnější skryše lidského srdce a soudí je; on rozumí mluvě zvířat, před ním je světlý kalíšek každé bylinky, on zná cestičky každého broučka, šum větru řídí se jeho rozkazem, vody proudí, kam on jim vykázal cestu.
(tamtéž: 209)

Toto laskavé a šetrné soužití lidí jak s přírodou, tak se sebou samými, které předkládá spisovatelka jako vzor, nás oslovuje

se stále novou naléhavostí.⁷ Patří to sice mimo odborný přístup k románu, přesto může být zajímavé přemýšlet o tom, do jaké míry bychom se my, dnešní, moderní civilizací a technickými vymoženostmi zhýčkaní lidé, mohli smířit s životními poměry líčenými Němcovou. Tato imaginární obec má totiž jen nepatrné potřeby k žití: skromné jídlo, jednoduché, většinou doma vyrobené náradí a šatstvo, příbytek, všechno však opatřeno s velkou pozorností a láskou. „Luxus“ je uspokojen každoroční návštěvou bylinkáře, olejkáře a jiných potulných kupců. Málokterý dnešní čtenář si asi uvědomuje, že značná část lidstva ani dnes nemá k dispozici tuto skromnou hojnost, kterou v podání Němcové vlastnili obyvatelé babiččina údolíčka. Není však bohužel nemožné, že ekologické výzvy naší doby nás brzy k takovému přemýšlení přinutí.

Nostalgické pocity v nás mohou vyvolat i mezilidské vztahy ve světě *Babičky*. V této vesnické pospolitosti je život hodně veřejný, všichni žijí před očima všech, všichni vědí všechno o ostatních, neexistuje skoro žádné soukromí. Jsou to však laskavé, shovívavé, soustrastné oči, které pozorují. Lidé jsou připraveni pomoci, člověk ani v strasti a bídě není nikdy sám. I v tomto světě jsou chyby a viny, po kterých následuje trest. Trest je však přiměřený, jedinec ho sám cítí jako oprávněný a podstoupí ho dobrovolně, nebo si ho dokonce zvolí sám. Prolínání intimity a veřejnosti a jejich souhra i působení spravedlnosti se dá dobře sledovat na příběhu Viktorky. Viktorka, krásné a hodné děvče, se nechá unést tajemnou silou smyslné lásky, která je v narativu

7] Díla dneška i včerejška s ideovou náplní nebo jakýmkoli poučením jsou čtenářem přijaty pozitivně jedině tehdy, je-li čtenář schopen s tímto obsahem mimoestetického rázu do určité míry souhlasit. Odmítá-li tento obsah úplně, většinou nebude mít ani pochopení pro dílo jako umění. Pokud dílo nezapadne, s větším časovým odstupem se tento odpor může zmírnit. Dnes, když „národně výchovná funkce“ literatury pořád ještě budí velice špatné politické asociace, velká část české literatury „obrozenického“ rázu vyvolává – aspoň v odbornících – nechuť; tím zapadá vlastně skoro celá próza 19. století (o poezii ani nemluvě), což je velká škoda z hlediska celku české kultury. Jedině snad Němcová se vymyká asi díky své „pohádkovosti“. Za to se někdy neubrání pocitu „limonádovosti“. Čtenářský ohlas mnoha z těchto děl (Arbesových, Nerudových, Staškových, Světlé, Čapka Choda aj.) je však v zahraničí celkem velice příznivý.

představena v mytizované podobě. Celý proces jejího podléhání této síle je sledován s laskavou starostí celého jejího okolí: rodiče, přítelkyně, všichni mají s ní soucit jako s nemocnou. Tato laskavá starost se nezmění ani po jejím pádu a útěku. I když některé skutky nemohou být odčiněny, není na člověku, aby je soudil. Tento „božský řád“ si uvědomuje i Viktorka, která sama sebe trestá vyloučením z lidské společnosti a stává se mementem něčeho velkolepě strašlivého, pro obyčejného člověka nepochopitelného. Láskyplná lidská pospolitost je zde obklopena cizotou a hroživou mocí neznámých živlů – stejně jako u Erbena. U Němcové je však důraz na prvním momentu a druhý se vyskytuje jen jako obláček, který na chvíli zatemňuje slunce.

Osobnost

U některých autorů je biografie pro jejich dílo téměř bezvýznamná, neplatí to však pro některé klasiky 19. století – jako Tyl, Mácha, Havlíček, Neruda, Vrchlický a také Němcová. Osudy těchto zakladatelských osobností moderní české literatury jsou stejně emblematické jako jejich díla. Jejich životní osudy jsou součástí celkového kulturního jevu, k němuž jejich jména odkazují – a to vůbec není na újmu jejich tvorby, naopak se dílo a biografie autora doplňují takovým způsobem, jakým by to snad v jiných dobách a za jiných okolností nebylo možné.

Jejich osudy se staly pro české kulturní povědomí příkladem pozitivní výjimečnosti, k němuž je třeba znovu a znovu zaujímat postoj. Jsou neustále vystavováni objasňujícím snahám, idealizaci, nebo naopak kritickému rozbití ideálu. V tomto procesu se snad i doplňuje a zjemňuje náš obraz o nich, ale nemyslím si, že to je hlavním momentem celého tohoto dění. Jde spíš o prostor pro střety názorů, bez nichž by asi kultura vůbec neexistovala.

V osobnosti Němcové můžeme obdivovat samostatnost myšlení a odvážnost překračovat úzké hranice dobových konvencí. Pravda, nejednala vždycky s rozvahou, vedly ji city a náklonnosti, ale byla vždy bezpodmínečně upřímná a měla obdivuhodnou uměleckou schopnost svou situaci, city a myšlenky popsat velice jemnými odstíny a v celé složitosti.

Zatímco v některých prózách, snažíc se podat ideál, je Němcová konvenční a poplatná době (např. právě v podání milostných vztahů), ve svých intimních dílech (v dopisech a v próze Čtyry doby) je – s výjimkou jazyka – stále naší současnicí.

Celé její myšlení je protkáno intenzivní touhou po lepším světě a ideálním žití, ale tyto ideály ve své intimní próze nikdy nezaměňuje za skutečnost. Svě touhy, které se rozbíhají do různých směrů, vždy konfrontuje se skutečností:

Kdož by si nepřál být mladým – ačkoliv nevím, chtěla-li bych stejné živobyťi ještě jednou prožít – ne, já kdybych měla volit – tedy bych si přála narodit se znovu as za dvě stě let – anebo později – neboť nevím, bude-li do té doby takový svět, v jakém bych já chtěla žít s rozkoší; – nač tedy se trudit?⁸

(Němcová 1974: 238)

Dopisy Boženy Němcové manželovi znějí zcela moderně. Vysoce uměleckým způsobem ukazuje složitost vztahů mezi mužem a ženou, mezi manželi, které hodně věcí odděluje i spojuje, vlnění citů lásky i nechuti, souladu i rozladění. Tyto dopisy, jakož i některé dopisy přátelům patří k vrcholům jejího spisovatelského umění:

Já bych Tě také ráda viděla, mnohdy, když jdu na procházku sama nebo s dětmi, cítím se tuze osamotnělá a zatoužím po Tobě, ale naučila jsem se mnoho postrádat, tak i to. Myslím si zase, kdybys tu byl, že by to přece zase dle starého šlo, že bychom si nerozuměli, a tak se těším, že jsem alespoň paní svou. – Ale vskutku to není tak; já bych to břemeno ráda s někým sdílela a to panství jemu přepustila, ale když jsou okolnosti takové, že to musím sama nést, tedy nesu. [...] Neupírám, že jsem kdys měla před sebou ideál muže, jako i ideál manželství. První byl vzor vši dokonalosti a krásy a druhé představovala jsem si co nebe. – Inu byla jsem mladá,

8] Dopis Janu Helceletovi (17. 12. 1851).

nezkušená, vychovaná jen v přírodě, přenechaná sama sobě. [...] Kdyby té lásky, té poezie ve mně nebylo, jakže bychom my spolu žili? [...] To však pravda je, že když jsi vzdálen, se mi zdáš pěknější [...] Když jsou dva ustavičně spolu, všechny svoje potřeby jeden před druhým vykonává, pěkné i nepěkné, tu se zevšední jeden druhému. Není pak touhy ani poezie, je to jen zvyk a potřeba, co je k sobě vábí, – a to je, co se mi protiví. [...] Já bych přála si, aby mezi námi bylo při všem činění a jednání potěšení a ne jen chladná povinnost [...] já bych Ti byla také někdy ráda v *jedné* povinnosti vyhovila, ale právě v té případnosti neplatí žádný zákon, žádný mus, hrozba ani prosba, jestli není vzájemné vzplanutí citu. – Právě v této případnosti měli by mužové vždy zapomenouti, že jsou páni, a chovati se k ženám, jichž si váží, co *milenci*.⁹
(tamtéž: 383)

Němcová vidí život ženskýma očima, odkrývá ty oblasti života, které tvoří střed zájmu hlavně pro ženy. Tato próza promlouvá hlavně k těm, kteří mají pochopení pro neustálé láskyplné potýkání se žen s hmotným světem, aby byl udržen každodenní běh lidského mikrokosmu. Její próza je první typicky ženskou prózou v české literatuře na vrcholné umělecké úrovni, která bude asi ještě dlouho lákat čtenáře.

Němcová na internetu

Omezený, pro naši dobu ale charakteristický zdroj informací je internet. Zvědavost mě přivedla k tomu, abych zjistila, jaké informace o dnešní popularitě Boženy Němcové lze z něho čerpat. Výsledky byly nad očekávání pozitivní, i když nutno počítat s tím, že se v roce jejího výročí zájem o autorku zvýšil.

Pro mnohé asi překvapivé výsledky přinesly dvě populární ankety z poslední doby. I když se obecně předpokládá, že Němcová a její *Babička* patří mezi nejznámější české kulturní jevy, míra její obliby a obecného uznání přesáhla očekávání. Němcová

9) Dopis Josefu Němcovi do Villachu (13. 6. 1857).

(jako jediná žena) se dostala mezi deset „největších Čechů“ (sice „jen“ na desáté místo). Jako spisovatelka se mezi všemi světovými autory umístila na pátém místě, mezi českými autory jí patří třetí místo. Na seznamu s dvěma sty jmény byli z jejich nejproslulejších současníků připomenuti jen dva: Erben a Mácha (24. a 158. místo). Příliš dalekosáhlé závěry se sice z takových nahodilých a dobrovolných akcí vyvodit nedají, nejde totiž o statisticky reprezentativní výběr, přesto se ukazuje, že mezi mnoha tisíci kulturně aktivních obyvatel osobnost a tvorba Boženy Němcové stále stojí na výjimečně váženém místě.¹⁰ U odborníků je zájem o dílo Boženy Němcové v poslední době menší, její díla však dodnes vycházejí ve velice značných nákladech.¹¹

Z tvorby Boženy Němcové je stále nejpoblíbenější *Babička* a pohádky.¹² Mezi mládeží se zvyšuje počet těch, kteří *Babičce* nerozumějí, nic jim tato kniha neříká, nudí je.¹³ Zato jsou však stále i takoví, kteří pro ni mají pochopení. K její hodnotě můžeme přičíst také to, že mezi celkem pozitivními názory najdeme velice rozmanité důvody, proč se *Babička* líbila. Jedna referentka podávající zralý, ucelený názor na knihu píše: „*Babička* je kniha, která pohladí po duši. Je čtivá, bohatá na děj a každý se do ní lehce

10] Jde o nedávno (10. června 2005) dokončenou anketu České televize Největší Čech a o českou podobu mezinárodní ankety Big Read – Moje kniha pod záštitou Národní knihovny a jiných partnerů. První akce se podle dostupných údajů zúčastnilo přes 256 000 a druhé přes 93 000 lidí. Údaje převzaty z http://www.czech-tv.cz/speciaily/nejvetsicech/oprojektu_top100 a <http://www.mojekniha.cz/mojeVysl.htm#204> [obojí přístup 2006–15–06].

11] Podle katalogu Národní knihovny se od roku 2000 vydalo v Čechách celkem 66 svazků, z toho jen jediný sborník odborné literatury o Boženě Němcové (*Božena Němcová, sborník k 140. výročí úmrtí*, PNP, 2002), k čemuž bychom mohli zčásti počítat kritické vydání dvou svazků její korespondence. Podle katalogu ANL (články v českých časopisech, novinách a sbornících) za tuto dobu vyšlo deset článků o Boženě Němcové, tykajících se hlavně její biografie: <http://www.nkp.cz/pages/page.php3?navez=clanky&%20submenu2=106> [přístup 2006–15–06].

12] *Babička* na pátém, pohádky na dvacátém osmém místě v seznamu 204 nejoblíbenějších knih českých čtenářů na počátku 21. století v už zmíněné anketě *Moje kniha*.

13] Viz studentské názory v jednom referátu o *Babičce*: <http://www.teenage.cz/komentare.php?id=8756> [přístup 2006–15–06].

začte. Čtenář z ní vycítí lásku k vlasti. Babička je popisována jako milá, vlídná a láskyplná stařenka bez chyb, a proto kniha v dnešní době působí pohádkově. Svou moudrostí a upřímností dokáže zaujmout i kněžnu. Tato kniha se líbí snad každému.“¹⁴

Čtivost knihy, dokonce i výskyt „napínavých situací“ jsou zmíněny i jinde. Další zdůrazňují její poznávací hodnoty („je jakýmsi náhledem do života malé podhorské vesnice“; stálo za to si ji přečíst „protože líčila autentický život Boženy Němcové“; *Babička* se ale čte ovšem i proto, že „je to kniha, kterou by měl znát každý“).¹⁵

Alespoň části čtenářů nevadí ani zastaralý jazyk knihy: „Tato kniha na mě velice zapůsobila svým odlišným pojetím od jiných knih příjemným, archaickým jazykem a popisem již zapomenutých a dnes již nepochopitelných zvyků. Kromě toho se zde vyskytovalo i pár zajímavých příběhů. Poznal jsem více i život na počátku 19. století. Tato knížka má své jedinečné kouzlo...“¹⁶

Tento z větší části příznivý ohlas potvrzuje, že tvorba Boženy Němcové je i dnes živou součástí české kultury a můžeme jen doufat, že to tak bude i v budoucnosti.

Literatura

FALTÝNEK, Vilém

2005 *Babička Boženy Němcové očima Jaroslavy Janáčkové*, [on-line]
<http://www.radio.cz/cz/clanek/64987> [přístup 2006–02–05]

HANKÓ, B. Ludmila – HEÉ, Veronika:

2003 *Božena Němcová*, in L. B. H. – V. H.: *A cseh irodalom története a kezdetektől napjainkig* (Budapest: MESz), s. 271–293

14] <http://www.lipoland.com/denik/cz/refnemcovababicka.htm> [stránka už není k dispozici].

15] <http://www.penkavcivrch.cz/cj/dila.php?dilo=255&spisovatel=40> [přístup 2006–15–06].

16] <http://referatyjen.unas.cz/literatura/bozenanemcova-babicka.html> [přístup 2006–15–06].

NĚMCOVÁ, Božena
1974 *Čtyry doby. Fragmenty autobiografie. Výbor z díla*, 3 (Praha:
Československý spisovatel)
1953 *Babička. Obrazy venkovského života* (Praha: SNKLHU)

Veronika Heé, PhD., Eötvös Loránd University, Budapešť